

MIDDELVEE BIJ DE Jappon.

een dagboek

van H. Stuijbergen.

Mijn belevenissen bij de jappen maart '42 tot Sept. '45

Nadat we de achtste maart 1942 gecappituleerd waren heb ik me nog een paar dagen buiten de kampen weten te houden, en de dertiende maart heb ik me aangemeld bij het gemeentehuis te Soerabaja omdat de jap bekend maakte dat een ieder die zich binnen een week niet melde werd dood geschoten.

Allen die zich gemeld hadden werden bij elkaar gedreven en gebracht naar de jaarmarkt.

Aangezien de jaarmarkt nog niet geheel klaar was voor zoveel mensen heb ik de eerste paar nachten buiten geslapen. S'morgensvroeg kwam de jap binnen met een stel auto's om mensen op te halen, die moesten werken op het vliegveld om de bom kraters die tijdens de bombardementen ontstaan waren te dichten. Als je een hekel aan dat werk had moest je je drukken want als je op het plein bleef dreef de jap je bij elkaar en dan moest je de auto in en naar het vliegveld.

Gelukkig was er veel liefhebberij voor want degene die getrouwt waren, of vader of moeder in de stad hadden wonen die gingen graag want dan konden ze die weer zien, en soms kregen ze wel eens wat toegegooid. Ik heb me zoveel mogelijk gedrukt en ben een keer of zes meegeweest. Na verloop van een paar weken kwam ik in de keuken te werken door toedoen van een kameraad van me; dat beviel me goed want als je werkte had je weinig last van de jappen. Ik werkte daar in de soep ploeg, en heb er in die tijd goed van gegeten, want ik ben er twee kilo aangekomen (toen was het nog zo slecht niet en je had nog energie genoeg, om de dag hadden we vrij en dan aten we toch in de keuken en zorgden we er voor niets te kort te komen).

Vanuit zo'n keuken kon je soms makkelijk aan suiker en koffie komen die we gebruikten tijdens de vrije dagen dan konden we op ons gemak een kopje drinken.

Op die vrije dagen had je de meeste last van de jappen, die kerels liepen steeds langs die barakken en dan moest je steeds in de houding staan en Kajotské roepen en buigen, en deed je dat niet dan was je er gloeiend bij. Die zelfde regels golden ook voor de wachtposten als die niet op de juiste wijze gegroet werden, dan moest je uren in de houding staan of kreeg je een pak slaag. Ik weet nog dat ik een keer het groeten was vergeten met het gevolg dat de jap begon te brullen Koera Koera ik deed net alsof ik het niet hoorde en wist me tussen de menigte te verbergen. Een officier van ons een reserve luitenant al een bejaarde man van een jaar of vijftig kwam voorbij de wacht

en groette niet met het gevolg dat de jap hem in zijn kraag greep en hem hardhandig duidelijk maakte dat hij moest groeten, toen beduidde hij de jap dat hij officier was en niet behoefte te groeten. Na dit antwoord gaf de jap hem een klap in het gezicht en de luitenant nam het niet en gaf de jap een dreun terug daarna stormde de gehele wacht op de luitenant af en scheurde hem de kleding van het lijf en schopte en trapte hem waar ze maar konden en bonden hem naakt om een broekje na aan een boom die midden in het kamp stond. Het Hollands-kamp c.o. heeft de jappen gevraagd om hem los te laten ook in verband met zijn ouderdom en na 36 uur aan de boom te hebben gestaan werd de luitenant losgelaten, wij dachten dat hij wel in elkaar zou zakken maar toen hij na 36 uur los gemaakt werd tippelde hij rustig weg alsof er niets aan de hand was terug. Hij had daar 36 uur gestaan met diepe wonden en een gebroken arm. in het begin was het overal een rotzooitje, de jappen vertrouwden niemand en voor het minste of geringste werdt er geslagen en geschopt. In Soerabaja zag je na naakte lui aan een boom hangen of aan een paal staan, die hadden olie of benzine gestolen, of andere dingen uitgehaald.

Vaak hing er een bord bij; hebben dit of dat gestolen en worden morgen dood geschoten. Ook vrouwen werden niet gespaard voor een klein vergrijp voor niet buigen voor een wachtpost werden ze ontkleed en aan een paal of boom gebonden voor enkele uren of dagen naar gelang ze hadden uitgehaald. De jap had een gebot uitgevaardigd dat vrouwen niet in short mochten lopen, omdat hij dan niet kon in staan voor zijn manschappen. Jammer genoeg werd dit door veel vrouwen overtreden met het gevolg dat de jap zei als je dan toch je bekoorlijkheden wil laten zien doe het dan goed ze werden dan ontkleed en naakt aan een boom of paal gebonden en moesten soms de hele dag blijven staan in de hete zon. Dergelijke wreedheden waren vaak alleen te wijten aan de kamp of districts commandant die in die tijd de baas was.

Na enige dagen werd de kampcommandant afgelost en kregen we een nieuwe commandant. Een vent met een bril op maar een beschaaft uiterlijk, en in de drie maanden dat hij commandant was was het vrij goed. We kregen meer groenten en fruit en er werd niet meer geslagen en we hadden iets meer vrijheid. Ja dat was geen slechte, maar daar in tegen hij regeerde niet lang en toen kwam nummer drie en dat was een beest-mens, die spoorde de soldaten aan om ons zoveel mogelijk te pesten. Ik waardeer toen dubbel mijn baantje in de keukem. Omdat wij daar vaak vroeg begonnen en hard moesten werken had je niet veel last van die kerels. Heel lang heb ik van die hondekop, want zo noemden wij hem, geen last gehad. Want 16 Oktober 1942 vertrokken we van Soerabaja naar Batavia,

De reis per trein viel nogal mee we hadden gelukkig niet veel last van de jappen en af en toe werd er even gestopt en kregen we lauw water te drinken. Op Batavia aangekomen werden wij gebracht naar het oude K.N.I.L. kampement 10^e bosje van het 10^e bataljon en kregen daar als commandant Sonai die was meer berucht als beroemd en het was daar voor velen een hel. Honderden mensen werden dagelijks afgerammeld en waarvoor wist je niet. Je kom daar wel aan het buigen blijven het was daar werkelijk ondragelijk. Maar eind oktober gingen we sloop naar Singapore met een K.P.M. bootje. We werden er met 4 a 500 man opgestouwd. We lagen boven op elkaar in het ruim en het was er snik heet. Ik was een van de gelukkigen en werd aangewezen om de japanse kok te helpen. Mijn werk bestond hoofdzakelijk uit het wassen van potten en pannen en het schoonmaken van groenten. Maar ik werkte hoofdzakelijk aan dek dus zat ik lekker in het zee windje. Die kok was geen beroering ik kreeg dagelijks cigarettten en extra voeding.

Een november kwamen we op Singapore aan. We werden van de boot gehaald met auto's en gingen naar Chengi, we stopten voor de gevangenis die vol zat met engelse vrouwen en kinderen. We keken raar op onze neus toen we die grote gevangenis muren zagen, en de meeste jongens zeiden al; wie hier naar binnen gaat laat alle hoop varen. Daar was ik het niet mee eens, want een Hollandse kaaskop laat de hoop niet varen, vooral als je nog fit en gezond ben, zoals ik toen nog was. Nadat we daar even halt gehouden hadden, moesten we weer instappen en gingen we naar een australisch kamp op Chengi. Dat kamp was erg mooi gelegen in het heuvel terrein en je had er een mooi uitzicht op de straat van Johore. We werden ingedeelt bij de Australiers en dat was niet gek. Maar toen de Australische voorraden op waren werd het wel slechter en konden we naar vlees, melk en boter wel fluiten. Maar na Batavia; en wat ik daar had meegemaakt voelde ik me op Singapore gelukkig..... Je was er veel vrijer en kon overal naar toe wandelen en als je naar een ander kamp wilde om vrienden of familie op te zoeken dan kon dat. Je moest dan een pasje halen bij een of andere officier en dan kwam je re zo mee langs de wachtposten. Ik ben op Singapore nog behoorlijk ziek geweest en heb 10 dagen in het hospitaal gelegen met angina. Toen ik uit het hospitaal kwam kon ik gaan werken in de keuken tot de 15^e Januarie 1943 want toen werden we op transport gesteld en gingen we per trein (goederen trein) naar Thailand. We moesten met 30 of 33 man in een beestewagen, liggen kon je niet je was blij als je zitten kon en s' nachts moest je maar proberen of je slapen kon.

Er waren mensen bij die diaree hadden en die deden het maar in wat stro of in wat oude lappen, want wat moest je de trein reed door. Die stopte niet voor iemand die moest poepen. Je begrijpt wel dat de lucht te snijden was.

Na ruim twee dagen en nachten gereden te hebben mochten we ons in een klein riviertje baden. Dat was voor ons allen een feest en wij benutten de tijd om de wagen en onszelf goed schoon te maken. Het eten was erbarmelijk slecht en weinig. Er werd op verschillende stations gekookt. Thailand is mooi en Malakka ook en je kon er goed de engelse invloed bemerken. Ik heb nog vrij veel gezien omdat ik bij de open deur lag of zat. Na viereuhalfve etmaal gereden te hebben kwamen wij in Banpon aan. Vandaar werden wij in auto's geladen en reden we zo'n negen á tien uur door het oerwoud totdat we bij Tarsoor aankwamen waar we moesten overnachten in de open lucht, jr moest je eigen zien te redden. S'morgens vroeg gingen we weer per vrachtwagen opweg, en na een uur of zea gereden te hebben kwamen we te King-Sajor aan.

Toen we daar waren begon de jap ons meteen van de auto's af te slaan en menigeen werd daar behoorlijk bijgewerkt, dat was een mooi begin in het kamp in de wildernis.

We kwamen met 300 man in een barak te liggen dus tegen elkaar aan en op de grond. De dakbedekking was van rieten matten dus je had stromend water als het regende. Het was gelukkig in de droge tijd dus daar hadden we niet veel last van. Alleen was het er in januari en februari veselijk koud s'nachts.

Tientallen mensen die geen of weinig bedekking hadden zaten s'nachts bij een vuur te verwarmen. Ik en mijn vriend hadden gezamenlijk drie dekens, twee wollen en een molton en daar konden we het aardig mee doen. We kropen er met zijn tweeën onder. We hebben ook zo vlug mogelijk een Bali Bali gemaakt (dat is een slaapplaats een centimeter of 10-15 boven de grond) dan trekt de kou niet zozeel in je lichaam. Veel mensen werden in die tijd ziek en leden aan buikloop en disenterie, het was er heel slecht, en op de dag hard werken.

Na verloop van een week moesten ze mensen hebben in de keuken en aangezien ik al veel in keukens gewerkt had kwam ik in aanmerking om als groentesnijder te werken. Later kreeg ik een baantje als sanitair corveeër, na verloop van zo'n anderhalve maand begon de jap te klagen dat onze compagnie zo weinig mensen leverde voor de railroad.

Dit had tot gevolg dat wij uit de keuken moesten, en aan de spoorweg moesten werken. Ik werd te werk gesteld om te werken in een houtzagerij, en mijn werk bestond uit palen sjouwen. Dat heeft zo 2 weken geduurt, en toen werd er s'morgens op het apel gevraagd, wie zich

wilde opgeven om als doodgraver te werken. Dit i.v.m. de eerste sterfgevallen en de vele ernstige ziekten. Daar heb ik mezelf toen voor ongegeven, en het gelukte mij met 3 andere jongens om dat baantje te krijgen. We moesten beginnen om een heel groot stuk bos kaal te maken, en er een hek omheen te zetten, met een behoorlijke poort waar de mensen gemakkelijk door konden lopen. In de hoek van het kerkhof bouwde wij een hut en die maakten we goed waterdicht en daar konden we goed in wonen. De gekapte bomen sleepten we naar de hut en staken die liggend op een stuk ijzer in de brand, zo'n boom bleef vaak wel een week branden voor dat hij geheel op was. Dat was een gemak voor ons, want daar maakte wij gebruik van om water te koken voor thee of koffie. Zolang we dat nog hadden! Wat ook wel eens gebeurde dat wij rauwe rijst kregen, dan kookten we pap op de brandende boom. Wij waren er blij mee, het was een gemak, jekon je gedraaide sigarret er mee opsteken en je er bij warmen. De kuilen die wij moesten graven moesten 170 cm diep zijn ende bovengrond was keihard, dus dat was niet zo gemakkelijk, ik heb ook menig zweetdruppeltje gelaten. Aan de rand van het kamp had je een grote rivier met helder water en veel vis. Het is jammer dat je geen tijd had om te vissen want er zat vis zat. De jap gooide er wel eens een handgranaat in en dan kwamen ze boven drijven. Er waren wel joekels bij van een meter lengte. De eerste begravenissen vielen niet mee om iemand in de grond te stoppen, je hebt geen kisten, zo'n lijk is omwikkeld met een dekentje of een oude klamboe en word dan op zo'n bamboe schraagje naar beneden gelaten, wat niet altijd goed ging, soms bleef het halverwege steken en dan rolde wij er een paar grote kluiten boven op en dan zakte het geval naar de bodem. Je leefde daar met de dood en je treurde niet om de gestorvene, want vaak dacht je die stumper is uit zijn lijden, en rust in vrede. In die twee maanden dat ik op het kerkhof gewerkt heb hebben we er 73 begraven. Waarvan niet een beroepsmilitair van het K.N.I.L. De meeste die we begraven hebben waren mensen van middelbare leeftijd en mensen die nog nooit ontbering gekend hadden.

Ik was in gegin van krijgsgevangenschap al begonnen om mijn snor te laten staan, die groeide weelderig en de punten draaide ik naar boven, zodat ik de bijnaam kreeg van Willem III. In Thailand hebben ze mijn scheergerei gestolen, zodat ik ook mijn baard moest laten groeien. Toen we in Mei weggingen zag het kerkhof er goed uit, We hadden hier er daar wat bloemen geplant en op ieder graf een kruis gezet met hun naam en datum van overlijden. Het waren houten kruizen en met een brandglas brandde wij naam, geboorte datum en datum van

overlijden erin, dat was nog een heel werk, nee wij verveelden ons daar niet, en hadden gelukkig weinig last van de jaopen. De 6de Mei gingen we naar Koej, dat moest lopend gebeuren, S'morgens vroeg vertrokken we er s'avonds hebben we overnacht op Rin tin tin een bekende plaats waar honderden geallieerde gebleven zijn. De andere dag s'morgens vertrokken we weer en in de middag kwamen we in Koej aan. Ondanks dat wij moe waren van het lopen moesten we meteen beginnen te werken. We moesten beginnen met een plaats kaal te maken om de tenten op te zetten. Daags daarna moesten we verder werken en werden we gelegerd met 20 man in een tent. Toen de tenten klaar waren en voor de legering gezorgd was, werden we in groepen verdeeld om aan de spoorweg te gaan werken. De plaats waar de spoorlijn moest komen was al uitgezet. En nu was ons werk om met ploegen van 5 man 6 kubieke meter grond de dijk op te brengen. Dit was voor mij en voor vele anderen niet zo verschrikkelijk, omdat wij wel meer met schop en pikhouweel gewerkt hadden. Wij konden het met de werkzaamheden zo regelen dat wij om ongeveer half 5 klaar waren, daarna werd de kuil opgemeten en kon je naar het kamp gaan. Je mocht niet eerder weg of de taak moest klaar zijn, met het gevolg dat sommigen en dat waren er velen, heel laat thuis kwamen. Die 6 kubieke meter was in de jap zijn ogen te weinig, dat werd 9 kubieke meter en sommige dagen zelfs 12 kubieke meter, dat lag aan de commandant. Wij zijn met zo'n klus ook wel s'avonds om 10 uur thuis gekomen, en dan moesten de stumpers die nog nooit een schop in hun handen hadden gehad, de hele nacht doorwerken. Kleding hadden we bijna niet meer en we stonden de gehele dag in een schaamlapje te werken. Als je even stil stond om uit te rusten kreeg je slaag of werd er met stenen gegooid. En als het dan weer voorkwam dat je stil stond dan moest je dat beetje kleding wat je nog aan had uittrekken en naakt in de zon verder werken, daarbij kwam nog dat je steeds slaag kreeg. ik wil hier verder vermelden dat ik nog be hoorlijk geslôft ben. Ten eerste, wij vormde een goede club die dagelijks het opgedragen werk aankonden; en onze commandant hield er niet van dat mensen die werkten geslagen werden. Meestal waren wij s'avonds om 6 uur klaar, dan gingen wij baden gewoon in een riviertje of sloot, maar we konden op tijd gaan eten en slapen. Terwijl velen anderen om 12 of 1 uur s'nachts hun taak af hadden, en ook weer s'morgens vroeg moesten beginnen. Jullie zult wel begrijpen dat die mensen naar lichaam en geest hard achteruit gingen. En als die mensen ziek werden, werden ze meestal niet meer beter en stierven. Toen wij een maand op Koej waren gingen we weer verder, naar Koetjie dat was ongeveer 4 uur lopen van Koej. Toen we in

Koetjie aankwamen zag ik dat er een goede bekende in de keuken werkte en ze wenkte mij dat ik komen moest, daar heb ik meteen de hoor aangegeven. Ik kreeg meteen een kop koffie en wat te eten en ze vertelde dat nu er meer volk kwam, waarschijnlijk ook meer volk in de keuken te werk gesteld zou worden, dan zouden ze mij opgeven als iemand die meer in keukens gewerkt heeft. En inderdaad ze hadden woordgehouden en s'middags werd ik gehaald om in de keuken te werken. Ik kwam te werk in de houtploeg, dat was om de keuken van hout te voorzien. Eigenlijk een goed baantje want je was vrij. Tijdens de werkuren ging je de jungle in om hout te hakken. Ik zorgde ervoor eerst een flinke hoeveelheid hout te hakken, en als dat klaar was had ik de gelegenheid om de zaak te gaan verkennen. Ik zie mezelf nog lopen naakt op een schaamlapje na, een baard, snor een gescheurde bamboehoed op en de bijl in de hand. Ik weet mij nog te herinneren dat een Thailandse vrouw zo verschrikkelijk van mij schrok en zich gillend uit de voeten maakte. Jullie zullen wel begrijpen dat de geestelijke verzorging in de kampen slecht was, omdat in de meeste kampen geen geestelijke te bekennen was. Toen ik zo'n week of 6 voor de keuken gewerkt had moest ik weer naar de railroad, dat viel natuurlijk tegen, maar het moest, omdat de railroad in augustus klaar moest zijn moesten alle beschikbare mensen meewerken. Er moest zo vlug mogelijk gewerkt worden. In die tijd vielen de meeste slachtoffers. Bij regen of onweer moest er doorgewerkt worden, en de taken werden steeds zwaarder en aan rust viel niet meer te denken. Als je s'avonds moe in het kamp aankwam gebeurde het vaak dat je moest meehelpen om een vrouw met levensmiddelen te lossen.

Drie jongens zijn in die tijd ontvlucht, maar werden na verloop van een week weer terug gebracht en doodgeschoten. Een jongen sneed zijn polsen open in een bak met water in de hoop dat hij rustig zou gaan hemelen. Maar ook dat mislukte, hij werd betrapt en verbonden. Toen hij weer was opgeknapt werd hij naakt in de zon gezet met een zware balk in zijn handen.

De 9 de Augustus was de railroad zo ver klaar dat de eerste auto's jeeps op rails er overheen konden rijden. Dat was een opluchting voor ons, omdat het zwaarste werk toen achter de rug was. Ik ben nog vergeten te melden dat er Tambi's en andere aziatisch rassen werkte, die vaak nog slechter behandeld werden dan wij. Ik heb vaak gezien dat er verschillende van die mensen lagen te sterven in door hen zelf gegraven kuilen en dat er ook al gestorven waren. Toen de baan zo ver klaar was kregen we nog een paar dagen vrij, we kregen een paar blikjes vis en moesten een kaart naar huis sturen. Ook moesten we

de railbaan verhardden met orind dat per railbaan werd aangevoerd, maar dat ging vrij snel, kilometers per dag dus dat was vlug klaar. Na de vrije dagen kwam ik weer in de keuken te werken en dat was niet gek, want het eten was een stuk beter geworden. We moesten dagelijks een of twee sappies slachten en hadden voldoende uien en andere groente, kortom het werk was minder zwaar en het eten beter, dat gaf je hoop en moed. Ik heb nog vergeten te melden dat toen ik nog aan de spoorweg werkte ik een keer s'avonds laat klaar was zodat ik in het donker naar het kamp terug moest, je moest door een stuk bos en daar was het helemaal stik donker en daardoor raakte ik van het pad af. Toen ik nog een eind gelopen had hoorde ik olifanten lopen door de zware kettingen die ze aan hun poten hadden. Ik voelde mij niet zo happy, en toen ik nog een stukje gelopen had kreeg ik een wrange lucht in mijn neus, en voor ik er erg in had trap ik in een dooie jap. Mijn rechter voet zakte er half in, ik kon door de duisternis natuurlijk niet zien of het een jap was, maar toen ik een paar stappen verder ging schopte ik tegen een leren tas aan. Ik raapte hem op en kon er uit opmaken dat het dezelfde tas was die de jappen bij zich dragen. Ik heb alles gelaten zoals het was endacht: hij beter dan ik. De siamese olifant heeft bij het maken van de spoorweg een groot aandeel in het werk gehad, want alle bomen en andere opstakels werden door die sterke dieren opzij geschoven.

In november 1943 gingen we naar Koej terug en moesten de auto weg helpen opknappen. Het werk was gelukkig niet zwaar, alleen wij moesten een heel eind lopen. S'avonds eindigde het werk soms om 4 uur en dan kwamen wij om half 7 in het kamp aan, moe van het lopen. De 24ste december was ook dat werk afgelopen en we kregen 2 dagen vrij om het feest van vrede op aarde te vieren. Op zulke dagen besef je pas goed wat vrijheid is. Je gedachten gaan terug naar huis, een ieder dacht aan de gezelligheid rond kerstkribbe en kerstboom die je thuis gezamenlijk beleefd had. Na de kerstdagen moesten wij het kerekhof opknappen en er een hek omheen zetten. Toen dat klaar was, gingen we op 6 januari 1944 naar het kamp Hinda-to, dat was ons laatste kamp in de wildernis van Thailand. Wij moesten daar wachten tot wij naar een bewoond plaatsje zouden worden afgevoerd. In dat kamp behoefde wij niet te werken, dus konden wij uitrusten van de vermoeienissen. Ze wisten niet wat ze met ons aanmoesten, wij waren op doorreis. Ik was nog geen week in dat kamp of ik werd ziek, ik lag dagelijks met zware koorts en ik kon bijna niet eten en viel bij de dag af. Met een paar dagen was ik zo slap dat ik moeite had om met een stok naar de dokter te lopen. Ik kreeg van de dokter kinine en een archenicum kuur en moest in bed blijven.

Hij kwam mij 2maal daags bezoeken en bracht zo af en toe een eitje of wat melk voor me mee, dat was ook het enige wat ik er in kon houden. Na tien dagen achtereen met koorts te hebben gelegen, werd de toestand iets beter. De koorts week en de eetlust kwam terug. Ik kreeg van de dokter extra soep, en vrienden uit de keuken zorgden ook voor iets extra's o.a. vruchten, katjang ietjoe soep e.d. Met een paar weken was ik weer een hele diet en voelde me weer fit. De 9 de februari gingen we per trein over de zelfgemaakte spoorweg naar Noupledue, dat is dichtbij Bon Fou. Dit kamp stond na de jap onder Hollandse leiding en was een rust en doorvoer kamp. In dit kamp kon ik mijn snor en baard af laten scheren. Veel hoefde we niet te werken, ongeveer 2 of 3 dagen per week. Na verloop van een paar weken kon ik in de bakkerij komen werken, bij verschillende oude maten. Nu moeten jullie niet denken dat dit een brood bakkerij was hoor, wij werkten daar niet anders als met fijn gewreven rijst en daar maakten wij van alles van. Ik heb daar echt prettig gewerkt en kwam er niets te kort, de tijd is aanmerking genomen. In dat kamp hebben wij ook nog iets gekregen van het rode kruis, het was wel niet veel. Ik had een blikje koffie, wat melkkoeder en een beetje suiker en een blik leverpastij en een paar sigaretten. Ik weet wel wij waren er blij mee. Toen wij een paar maanden in dat kamp waren kregen wij allemaal mensen kleren, d.w.z. twee korte broekjes een jas en een klein handdoekje. De 29 ste mei gingen we oer trein naar Singapore. Daar bleven wij maar een paar dagen en werden de 7 de juni ingescheept in een door de jap buitgemaakte boot uit Frans indochina de "Aramic".

Wij hebben een vrij voorsoedige reis gehad en we waren in 10 dagen in Modje japan. Het eten aan boord stelde niet zoveel voor zoals gewoonlijk, en het ontbijt bestond uit zeekaak en de twee andere maaltijden uit rijst en kerriesoep. De "Aramic" was ingericht als troepen transport schip en de krijgsgevangenen werden natuurlijk als sardientjes in blik in de ruimen gestopt. De eerste 4 nachten heb ik zittend op de trap geslapen, daarna werd het iets beter, omdat we de ergste warmte uitwaren. De laatste dag aan boord bemerkte de jongens, we lagen toen in de baai van Modje, de eerste activiteit van de Amerikanen. Enige tientallen bommenwerpers gooiden in en om de haven hun bommen uit, maar werden hoog gehouden door het japanse afweergeschut. Ik zelf heb van al die herrie niets gezien of gehoord ik lag op een goed bed te slapen en was bezig de schade van vele dagen in te halen. De 19 de juni gingen wij van boord en na wel 20 maal geteld te zijn werden wij in ploegen verdeeld, en ging onze

ploeg met de trein naar Tucioca naar het daar gelegen miindoro Amuta. Daar kwamen wij s'nachts om 3 uur aan en werden afgehaald door jappen met lampen op hun pet. S'morgens om 4 uur waren wij in het kamp, en er waren veel jongens die zeiden: wie hier naar binnen gaat laat alle hoop varen. Gelukkig ben ik altijd in het bezit geweest van een goede voorraad optimisme en ik zei tegen de jongens dat zal best nog wel meevallen.

Het kamp was gelegen vlak aan zee en omsloten door hoge schuttingen, die aan de bovenzijde voorzien waren van draden die dag en nacht onder stroom stonden. Het kamp zelf zag er zindelijk uit en er stonden vele houten barakken die zeker niet slechter waren als die waar de jappen in woonden. Wij moesten zoals gewoonlijk aantreden om kennis te maken met de kampcommandant. Wij moesten beloven dat we niet weg zouden lopen, en de werkzaamheden die niet in strijd waren met de conventie zouden verrichten enz. enz. Wij moesten onze goederen allemaal uitpakken, nu dat was niet veel, een oude deken, een paar zakken plus een lepel, mes en een etenspannetje en een stel oude klereen. Behalve mijn pan, lepel en deken werd alles afgenomen. Ik stond even beduust te kijken, want ik dacht waar moet ik nu slapen. Dat kwam goed terecht wij konden in sectie verband naar de barakken gaan, dat was 50 man per barak. Toen wij in de barak kwamen konden we onze ogen niet geloven, we kwegen allemaal een matras,² dekens, een strooien kussentje, en een klamboe, twee boven- en onderkleding en wat daar zoal bij hoorde. Wij waren de koning te rijk, en hadden geen spijt dat ze die oude rommel van ons hadden afgenomen. Zo rijk als we nu waren waren wij in jaren niet geweest! In het kamp zaten reeds al 500 amerikanen, die natuurlijk al de goede baantjes hadden bezet. S'morgens om 7 uur was het ontbijt, dat viel in het begin erg mee, het bestond uit vers wit brood, met witte bonensoep met uien. Nu dat viel mee en de stemming onder de jongens was meteen veel beter. De eerste week bleven we in het kampement, en werden gekeurd en opgeleid voor het nieuwe werk. We moesten het jappanese commando leren verstaan en kregen soldatenschool onder leiding van jappanese mijnwerkers. Ook werden we allen voorzien van petten en tot mijn verbazing kreeg onze sectie groene petten, niet voorzien van een lamphouder. Terwijl de anderen secties wel petten kregen met lamphouders. Even later werd er bekend gemaakt dat wij de bovengroendse ploeg vormde. Een week later gingen allemaal te werk, de petten met lamphouder gingen de mijn in, en wij moesten kolenwagens laden en lossen. Dit werk geschiedde met de pikolan; twee mandjes gevuld met steenkool (gedragen als een soort juk op je schouders). Bij het

laden van wagens moest je bij een schuine plank omhoog oolopen, tot boven de wagon, dan trok je aan de twee touwtjes en de manden liepen leeg in die wagon. Via een andere plank verliet je de wagon om een volgende vracht op te halen. In het beging viel dat niet mee, want om met een vracht op je nek een schuine plank op te lopen, en dan boven op een rand van de wagon over te stappen op een andere plank, met een gevoel in je schouders of die stok er doorheen zou gaan, dat was niet gemakkelijk. Maar zoals met alles in twee weken tijd voelde wij onze schouders niet meer en sjouwde we net als de jaoen.

Toen wij een maand in dat kamp waren ging de commandant weg, en kregen we een andere corrupteling. Deze begon ons meteen al te vertellen dat hij al 2 jaar ervaring had als commandant van een krijgsgevangen kamp. Bij die vent zijn we zwaar achteruit gegaan. Het duurde niet lang meer of we kregen bijna niets meer te eten, althans veel te kort, zodat veel jongens het werk niet meer vol konden houden. Er werd natuurlijk wel geklaagt maar dat hielp niet. Het antwoord was; er is niets dus kunnen wij ook niets geven. Eens in de tien dagen hadden we een dag vrij, temins te wat je vrij noemt. Matrassen en dekens naar buiten en de barakken schoon maken en minder rantsoen omdat je niet werkte. Alle dagen werd er vreselijk gesproken over ETEN. Over de rijstballen uit Thailand, spekpannekoeken, snert, boerenkool met worst, z uurkool met spek platters enz. enz. De honger werd steeds erger en de beroerdste gerechten smaakte als koek. Knokpartijen kwamen voor om een sinaasappelschil of een sigaret die we nog steeds 5 per dag verstrekt kregen. De mensen met grote lichamen waren het eerst afgevoerd en konden na verloop van een paar maanden niet meer op hun benen staan. De eerste verschijnselen van ondervoeding is waterzucht als je s'morgens onstaat heb je een waterhoofd, pijnlijk gevoel in je gewrichten en slechte controle of gevoel van urine ren en afgang. Het kwam vaak voor dat iemand die al behoorlijk was afgezwakt het in zijn broek deed. In augustus 1944 kregen we de eerste rode kruis pakketten uitgedeeld, één pakket met 8 man dat was niet veel maar wij waren er blij mee. In augustus kreeg ik bij de werkzaamheden een zware loopplank op mijn voet met gevolg dat mijn voet 2 x zo dik werd en ik niet meer in staat was om te werken. Met dat pootje ben ik 6 weken zoet geweest. De zieken die in het kamp moesten blijven kregen minder te eten, dan de werkende, want de jap zei; als je ziek bent hoef je eigenlijk niet te eten. Wij zagen wel erg tegen de winter op want we hadden wel door dat de bovengrondse oloeg meer last van de kou zouden hebben als degene die de mijn in-

gingen. Maar het geluk was met ons er brak een ondergrondse brand uit die bestreden moest worden, aangezien de brand zich kon verplaatsen naar de kolen opslag plaatsen. Om de brand te bestrijden moesten we diepe geulen graven om de brandhaard heen, zodat de brand zich niet verder kon verspreiden. Dat werk kwam goed van pas en we konden ons er behoorlijk bij verwarmen. Toen de geul om de brandhaard klaar was, werd er water in gepompt en was de brand vlug bestreden. De winter was in die tijd ook aardig aan het voorbij gaan, en dat was voor ons de hoofdzaak. We hebben natuurlijk nog wel van de kou geleden en veel jongens konden het niet uithouden, ze waren te zwak! We waren allemaal ondervoed, haren vielen uit zodat armen en benen kaal werden en de huid werd droog als perkament. 10% van onze sectie stierf die winter aan longontsteking. Met oud en nieuw 1944/45 kregen we met 2 man een rodekruis pakket, nu dat was een feest van jewelste, blijer konden ze ons niet maken, want we hadden een paar dagen gendege te eten. Ik heb in japan alles gegeten sinaas-appelschillen, kikkers, zeeanemonen, walvis enz. enz.

In maart 1945 begonnen de eerste Amerikaanse activiteiten boven het district Fukioka. Omdat wij buiten werkte zagen wij verschillende dagen Amerikaanse verkenners die zo hoog gingen, dat je alleen 2 witte strepen zag. Ook waren er dagen dat je het veel hoorde rommel-en in de verte, en dan zagen wij s'avonds de bommenwerpers terug komen langs de kust. Als bommenwerpers overvlogen moesten wij de s chuilkelders in want dan was het lucht allarm. Wij vonden dat on de dag niet zo erg, want dan kon je niet werken en ruste je uit. Zo af en toe wisten wij een japanse krant op de kop te tikken, die dan vertaald werd door een pientere jongen, en zodoende kwamen we aan de weet over de infasie in Europa. Dergelijke berichten gaven je weer moed om door te gaan, en de moet er in te houden. Ik heb nog vergeten te vertellen dat er in september 1944 een transport Engelsen aankwam die met 6 transportschepen waren vertrokken van Singapore. Ze hadden 64 dagen gevare n e n er waren 4 van de 6 schepen in de grond geboord. En in april 1945 kwamen er 400 Australiërs in ons kamp die hadden in de fillepijnen gezetten, en daarna van Nagasaki naar ons toe gezonden. Omdat het in de grote steden te ongezond werd. Jullie begrijpen wel dat wij door deze geruchten optimistisch gestemd waren en er van overtuigd raakten dat de oorlog op zijn eind liep. In juni '45 kregen wij de eerste bombardementen en enige brandbommen zijn in ons kamp gevallen, maar aangezien het stil weer was, en er niets brandbaars geraakt werd kon de brand vlug geblust worden. Ongeveer een maand later kregen wij nog zo'n poeier maar daarbij brandde ons

halve kamp af, maar ook een groot gedeelte van het japanmijnwerkerskamp. Toen we s'morgens naar het werk gingen, zagen we dat onze schafteet ook door een bommetje getroffen was. Ongeveer 10 dagen later 't was op een vrije dag, was het weer lucht alarm en aangezien het gevaar direct aanwezig was, moesten wij in de barrak blijven. Wij lagen natuurlijk allemaal voor het raam te kijken, en zagen enige formaties Amerikaanse vliegtuigen, bommenwerpers voorbij vliegen, op een hoogte van ongeveer 4000 á 5000 meter. Wij zagen ook hoe de japanse luchtafw eer een vliegtuig uit de voorste formatie geraakt werd. Een voltrefter, het vliegtuig brak doormidden, wij zagen de mensen er uit springen, maar de meeste parachutisten werden door de vallende brokstukken vernield. Slechts èèn man is goed op de grond gekomen net. alsof er niets gebeurt was sloot de formatie zich weer en vlogen op dezelfde hoogte verder. Totdat ze bij het fabriekscentrum kwamen daar lieten ze een zootje bommen vallen, dat horen en zien verging. Wij hebben vaak gedacht; hoe moet het aflopen. Je zit in een vreemd land bij een infasie ben je weer de vijand, je moet maar rekenen dat ze ons allemaal doodschieten. We waren soms al aan het plannen maken om dat te verijdelen, maar hoe?

8 augustus we zaten te rusten op een grote kolenhoop, toen èèn van de jongens opmerkte dat er een rare wolk aan de lucht verscheen. Wij allemaal kijken en inderdaad een wolk van dit model. Wij keken er allen verbaast naar, want hij was zo heel anders dan anderen wolken. En later bleek ook dat het de atoom wolk was boven Nagasaki. ongeveer 80 mijl bij ons vandaan. Er was in die tijd ook nog zo'n bommetje gevallen op Hirochima en dat heeft de oorlog beeindigd. De 15 de Augustus kapituleerde Japan en waren wij vrij. Wat waren we blij, dat is niet te omschrijven! Wij zijn nog ongeveer een maand in Fukioka gebleven, en gingen per trein naar Nagasaki. Waar alles plat lag, maar waar het station weer provisorisch was opgebouwd van hout. Van Nagasaki gingen we per Amerikaanse kruiser naar Okinawa, en van daar uit; per oude bommenwerper naar Manilla waar we een paar maanden moesten blijven om bij te komen, nou dat was wel nodig want wij waren net lopende geraamtes. Ik woog nog geen 45 kilogram en in 2 maanden tijd, woog ik weer 68 Kg. We hadden het daar prima en behoefte niet te werken. Je ziet dus dat als het lichaam gezond is, je weer vlug de oude bent.

